

ԲԱԺԻՆ 8. ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ԵՎ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ
РАЗДЕЛ 8: ИСТОРИЯ АРМЯНСКОЙ ШКОЛЫ И ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ МЫСЛИ
SECTION 8: HISTORY OF ARMENIAN SCHOOL AND PEDAGOGICAL THOUGHT

UDC 37(09) (479.25) + 2- 47(479.25)
DOI 10.46991/educ-21st-century.v7.i1.344

**ՄԱՆԿԱՎԱՐԺ-ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՌԱՋԻՆԻ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐՆ ՈՒ
ՀԱՅԱՑՔՆԵՐԸ ՈՒՍՈՒՑՉԻ ԿՈՉՄԱՆ ՈՒ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ**

Բաղդասարյան Վիկտորիա

հայցորդ

Երևանի պետական համալսարան,

Հայաստանի Հանրապետություն

victorya.baghdasaryan@ysu.am

<https://orcid.org/0000-0002-6224-4938>

***Անձը պատրաստել անձեն անդին արժեքի մը համար,
անձը կազմել անձեն վեր նպատակի մը որպես սպասարկու:
Ամենայն հայոց կաթողիկոս Գարեգին Առաջին***

Ամփոփում

Համառոտ ներածություն: Դարեր շարունակ մանկավարժական գործընթացի կազմակերպման հարցում ուսուցչի դերակատարությունն ու կարևորությունն անհերքելի փաստ են եղել, ինչն այսօր էլ չի կորցրել իր արդիականությունը, ուստի ուսուցչի կերպարի վերափոխման, կատարելագործման, անձնային ու մասնագիտական բարձր հատկանիշներով օժտված մանկավարժի, նրա գործառույթների վերանայման անհրաժեշտություն կա: Ուսուցման և դաստիարակության ոչ մի տեխնոլոգիա չի կարող օգնել ուսուցչին արդյունավետ իրականացնելու իր մասնագիտական գործունեությունը, եթե նա ինքն անձնային և մասնագիտական առումով պատրաստ չէ դրան: Պատահական չէ, որ բոլոր ժամանակներում մեծ նշանակություն է տրվել ուսուցչի անձին և մասնագիտությանը, իսկ այսօր՝ նորագույն տեխնոլոգիաների և արհեստական բանականության առկայության ու զարգացման պայմաններում, առավել քան կարևորվում է ուսուցչի դերը՝ որպես XXI դարի մարտահրավերներին դիմակայող, բարոյական արժեհամակարգի կրող ու փոխանցող, հետազոտող ու նորարար մանկավարժի:

Առիթնաղ ուսուցչի և հետազոտող մանկավարժի նորարար ու ինքնատիպ կերպար է Ամենայն հայոց կաթողիկոս Գարեգին Վեհափառը, որն իր ողջ մանկավարժական գործունեության ընթացքում եղավ և մնաց այնպիսին, ինչպիսի սերունդ որ պատրաստեց իր մանկավարժական բեղուն գործունեության ընթացքում: Իր բազմաբովանդակ կյանքի մեծագույն մասը նվիրաբերելով մանկավարժի շնորհակալ ու անձնագոհ առաքելությանը՝ Վեհափառ հայրապետը սափմանեց՝ ինչպիսին պիտի լինեն իրական մանկավարժն ու ուսուցիչը՝ հիմքում դնելով ինքնազարգացման ու անձնանվիրումի կարևորագույն բաղադրիչները:

Բանալի բառեր՝ ուսուցում, դաստիարակություն, նորարար ուսուցիչ, հետազոտող մանկավարժ, ուսուցչի անձնային որակներ, մասնագիտական կոմպետենցիաներ:

Ուսումնասիրության հիմնախնդիրը բազմալատակ ուսուցիչ Ամենայն հայոց կաթողիկոս Գարեգին Առաջինի՝ ուսուցչի կոչման ու առաքելության մասին մոտեցումների ու հայացքների վերահանումն ու արժևորումն է:

Հիմնախնդրին առնչվող արդիական այլ հետազոտությունների և հրատարակությունների կարճ վերլուծություն: Առաջին անգամ Վեհափառ հայրապետի մանկավարժական գործունեությանն անդրադարձել է մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Ն. Հարությունյանն իր «Հայ մանկավարժ կաթողիկոսներ» գրքում՝ արժևորելով մեծանուն կաթողիկոսին որպես մանկավարժ:

Հիմնախնդրի վերաբերյալ կան տարբեր ժամանակաշրջանների ուսումնասիրություններ, որոնցում անդրադարձ է կատարվել հիմնահարցին տարբեր տեսակետներով ու վերլուծական մոտեցումներով: Նրանց թվում են Խ. Աբովյանը, Վազգեն Ա. Ամենայն հայոց կաթողիկոսը, հոգեբան Կ. Ռոջերսը, ամերիկացի փիլիսոփա և մանկավարժ Զ. Դեուելը և ուրիշներ:

Հետազոտության նպատակը: Հետազոտության նպատակն է ներկայացնել մանկավարժ-կաթողիկոս Գարեգին Առաջինի՝ որպես նորարար ու առինքնող ուսուցչի մոտեցումները ուսուցչի դերի վերաբերյալ, դիտարկել ուսուցչի անձնային ու մասնագիտական որակները, կարևորել դրանց դերն ու նշանակությունը ուսուցչի աշխատանքային գործունեության ոլորտում:

Հետազոտության նորույթն այն է, որ նորովի են ներկայացվում և արժևորվում մանկավարժ-կաթողիկոս Գարեգին Վեհափառի մոտեցումներն ու հայացքները ուսուցչի կոչման ու առաքելության վերաբերյալ:

Հիմնական նյութի շարադրանք: Մանկավարժ-կաթողիկոս Գարեգին Առաջինի՝ ուսուցչի կոչման ու առաքելության մասին մոտեցումների ու հայացքների ընկալման համար առաջին հերթին անհրաժեշտ է ուսումնասիրել հենց Վեհափառ հայրապետի մանկավարժական գործունեությունն ու բացահայտել Նորին Սրբությանը որպես ուսուցիչ:

Ինչպիսի՞ն էր նա՝ ուսյալ ու բանիմաց ուսուցիչը: Իր մեջ խտացնելով հորից ստացած «արժանապատվության, շիտակության, բարոյական սկզբունքներին և հայրենիքին հավատարիմ լինելու զգացումն ու մորից սովորած բարությունն ու մեծահոգությունը»՝ սկսնակ ուսուցիչը պետք է որ կարողանար ըստ արժանվույն դրսևորվել: Ո՞վ կարող է առավել դիպուկ բնութագրել Գարեգին կաթողիկոս-մանկավարժին, մտավորականին, քան նա, ում բախտ է վիճակվել աշակերտելու «սուր, արթուն, թափանցող ու պայծառ միտք» ունեցող ուսուցչին: Դրա վառ ապացույցը նրա աշակերտների՝ ի խորոց սրտի ասված խոսքերն են, որոնք բնութագրում են Գարեգին ուսուցչին:

«Ամեն մտաւորական ուսուցիչ չէ եւ ամէն ուսուցիչ մտաւորական չէ: Գարեգին Վեհափառը երկուքն ալ եղաւ գերազանցօրէն, ամբողջականօրէն, վաւերականօրէն: Ներամփոփ, ինքնակեդրոն, ինքնանպատակ մտաւորական չէղաւ երբեք: Իր առածը, իր ունեցածը ուրիշներուն բաշխելու բնատուր կոչումը իրագործեց բարձրագոյն աստիճանի նախանձախնդրութեամբ, նուիրումով ու ապրու-

մով», – այսպես է արտահայտվել իր սիրելի ուսուցչի մասին Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոս Արամ Ա-ն [2, էջ 133]:

Անդրադառնալով Գարեգին Վեհափառի մանկավարժական գործունեությանը՝ պրոֆեսոր Ն. Հարությունյանը գրում է. «Ամենայն հայոց կաթողիկոս ընտրվելուց հետո Վեհափառ հայրապետը շարունակեց իր մանկավարժական գործունեությունը Ս. Էջմիածնի հոգևոր ճեմարանում՝ իր հարուստ փորձն ու գիտելիքները փոխանցելով ճեմարանի սաներին, նրանց մեջ սերմանելով անմահության այն վեհ գաղափարը, որի գիտակցումն ու նրա հանդեպ ունեցած մեծ հավատը վճռորոշ ու ճակատագրական դեր են ունեցել հայ ժողովրդի կյանքում» [6, էջ 80]:

Վ. Դերիկյանը գրում է. «Վեհափառը ուսուցիչ էր, երբ գահակալն էր Կիլիկյան Աթոռի: Վեհափառն այսօր ևս ուսուցիչ է: Չնայած բազմազբաղ և ծանրաբեռն առօրյային՝ նա ոչ միայն դասավանդում է Հոգևոր ճեմարանում, այլև պարբերաբար հանդիպում կիրակնօրյա և հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների հետ՝ բուն դասավանդմանը զուգընթաց ներկայացնելով և իր ըմբռնումները ուսուցչի կոչման ու առաքելության մասին» [7, էջ 34]:

Գառնիկ Անանյանը գրում է. «Մեծ մանկավարժ է Վեհափառը: Եթե նույնիսկ շրջանցենք այն պարագան, որ հոգևոր առաջնորդը դերի ու կոչումի բերումով ուսուցիչ է արդեն, ամբողջ ազգի ուսուցիչ, նեղ մասնագիտական առումով ևս ծանրակշիռ է նրա վաստակը: Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսարանի Դպրեվանքի սանը տասնամյակներ շարունակ եղել է ուսումնական նույն հաստատության հսկիչ, տեսչի օգնական, տեսուչ, դասախոս, անտարակույս շարունակելու է մնալ նրա հովանավորը» [8, էջ 180]:

Պարզ ձևի մեջ խոր բովանդակություն դնող, խոսքի, մտքի ու գրի եռամիասնությունն իր մեջ զուգորդած ուսուցիչն ամբողջ կյանքում սեր ու գործվանք հաղորդեց իր սաներին, շրջապատին, նույնիսկ անծանոթներին:

Կարևորելով դպրոցի և եկեղեցու միասնականության և միևնույն նպատակին միտված լինելու գաղափարը, ընդգծելով դպրոցի՝ որպես անձի համակողմանի և ներդաշնակ զարգացման գործում առաջնային դեր ունեցող սոցիալական ինստիտուտի կարևորությունը՝ Վեհափառ հայրապետը գրում է. «Դպրոցը որպես մարդու պատրաստության, կազմաւորման գլխաւորագոյն հաստատութիւն՝ առանձնայատուկ տեղ պետք է ունենայ հոգեւոր հովիւին կեանքին եւ գործունեութեան մէջ: Դարերու աւանդութեամբ նուիրագործուած իրողութիւն մըն է, որ Հայ Դպրոցը անբաժան եղած է Հայաստանեայց Եկեղեցիէն: Պատմական պրպտումներու եւ վերլուծումներու կարիք չկայ՝ հաստատելու թէ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ծոցէն ծնաւ Հայ Դպրոցը եւ անոր առաջին ուսուցիչները եղան Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ սպասաւորները վարդապետ (=ուսուցիչ) բառով նկարագրուած» [5, էջ 75]՝ միևնույն ժամանակ նշելով, թե վարդապետներն էին առաջին ուսուցիչները, որոնք իրենց վրա վերցրին կրթելու և դաստիարակելու վեհ առաքելությունը՝ չնայած պատմականորեն ավանդված ազգային բարդ ճակատագրին:

Մանկավարժ-կաթողիկոսի համար միշտ հարց էր, թե ինչու Մեսրոպ Մաշտոցը, որն արքունի դպիր էր, իր փառավոր պաշտոնը թողեց և դարձավ հոգևորական: Պատասխանը գտավ մեկ բառի մեջ՝ ճգնություն: Ճգնությունը հոգու պրկումն է՝ գաղափարական հեռանկարով և բուռն աշխատանքի, աննկուն ճիգի վճռականությամբ: Մանկավարժ-կաթողիկոսը ճգնության իմաստը գտնում է հետևյալ բանաձևման մեջ. «Անձը պատրաստել անձեն անդին արժեքի մը համար, անձը կազմել անձեն վեր նպատակի մը որպես սպասարկու» [9, էջ 111]:

Մեսրոպյան ոճով ճգնությունն է մարդակերտման արվեստը, առանց որի սին ու անիմաստ է մեր ազգապահպանման համակարգը: Այս է մարդակերտման և հայակերտման առաքյալի՝ Գարեգին մանկավարժ-կաթողիկոսի բանաձևումը: Ակնբախ ու վարակիչ է Վեհափառի ճգնությունն իր ողջ կյանքի ընթացքում:

Մանկավարժի մասնագիտության էությունը և կարևոր առանձնահատկությունն այն է, որ նրա գործունեության առարկան սովորողի ուսումնակրթական գործունեությունն է, մանկավարժի ու դաստիարակողի գործունեությանը փոխկապակցվածությունը, իսկ այդ գործունեության արդյունքները փոխապայմանավորված են: Այսօրինակ փոխգործունեությունն ուսուցչի ինքնակայացման և աշակերտների նպատակաուղղված զարգացման գործընթացների միաձուլումն է, որում առաջնային է սովորողների կրթվածության, դաստիարակվածության, զարգացվածության ընդհանուր մակարդակը:

Ուսուցիչ-կաթողիկոսն առավել կարևորում էր ուսուցման գործընթացի երկկողմանիությունը: Ուսուցչից սովորողին և սովորողից ուսուցչին փոխերգործուն ուսուցման սկզբունքն ապահովում է սուբյեկտ-սուբյեկտային հարաբերություններ, որոնք ուսուցման կազմակերպման գործընթացի արդյունավետ իրականացման նախապայման են:

Կարևորելով փոխերգործուն ուսուցման սկզբունքը՝ Վեհափառը գրում է. «Հայրապետական մեր պարտավորությունը գիրի լեզվով կատարված աշխատանք մըն է, իմացական հաղորդության արարք մը, որուն իմաստն ու արժեքը կախում չունին միայն տվողեն, մատովակողեն, մատուցողեն, այլ նաև ընդառաջողեն, ընդունողեն և հակադրողեն» [9, էջ 114]:

Այս տեսակետից ելնելով՝ բազմավաստակ մանկավարժը կարևորել է ուսուցչի հետևյալ գործառնությունները.

- ուսուցողական, որն ուղղված է ուսումնադաստիարակչական գործընթացի արդյունավետ կազմակերպման նպատակների, խնդիրների որոշակիացմանը և դրանց հասնելու մեթոդների, միջոցների ընտրությանը, ինչի համար հիմք են ուսուցման սկզբունքներն ու մեթոդները: Նա գրում է. «Կարգը, դասավորումը, հարակցումը առարկաներու և արարքներու, ամենեն կենսական օրենքներեն մեկն է ստեղծագործության և մարդկային կյանքին: Հանեցե՛ք կարգը տիեզերքի նյութեղեն աշխարհեն, քառսը կունենաք ձեր առջև, վանեցեք կարգն ու օրենքը մարդկային կյանքեն, կույր և նույնիսկ քանդիչ ընթացքի մը կվերածվի մարդու հավաքական ապրումը այս երկրագունդին վրա» [9, էջ 114]:

- դաստիարակչական, որն ուղղված է սովորողների աշխարհայացքի, արժեքային կողմնորոշումների, մտածական գործընթացների, հոգևոր-բարոյական, ֆիզիկական որակների, գեղագիտական ճաշակի, էկոլոգիական մշակույթի, իրավական ու տնտեսագիտական գիտակցության, աշխատանքային կարողությունների ձևավորմանը:

Նա գրում է. «Դաստիարակությունը ոչ թե ապրուստ ճարելու միջոցի մը ձեռքբերումն է, այլ անկէ անդին կեանքը ապրելու այնպիսի եղանակի մը իւրացումը մարդուն կողմէ, որուն հոմանիշը երջանկութիւն է, երկրնքի արքայութիւն մարդոց կեանքին մէջ: Բնականօրէն այստեղ մասնագիտական իմաստով յատուկ դասընթացքի հարց չի դրուիր: Մէկը իրաւաբանութիւն կուսանի, մէկը ճարտարապետութիւն, մէկը բժշկութիւն, մէկը փիլիսոփայութիւն, մէկը պատմութիւն, եւ այլն: Ասոնք կապուած չեն այն դաստիարակութեան հետ, որ պարզ մարդը նպատակ ունի անոր երջանկութեան ձեռքբերման էական նպատակին մէջ: Այստեղ հարցը կեանքի արուեստի ուսուցումն է, որուն մէջ այնքան որոշադրիչ նշանակութիւն եւ դեր ունին կրթութեան եւ դաստիարակութեան էութային հարցերը, ինչպէս սովոր են հիմա մեր հայրենիքին մէջ ըսել հիմնահարցերը» [3, էջ 119]:

Ըստ Գարեգին ուսուցչի՝ մանկավարժի գործունեությունը պետք է հիմք ընդունի տեսականի և գործնականի միջև կապի սկզբունքը՝ բերելով օրինակներ, հիմնավորելով իր խոսքն ու գործնականում ցույց տալով կիրառությունը:

Մանկավարժ-կաթողիկոսի կարծիքով ուսուցչի բերած օրինակները երևակայական կամ հեքիաթային չպիտի լինեն, այլ արդի կյանքի մարտահրավերների հետ փոխկապակցված: Ուսուցիչը պետք է քաջատեղյակ լինի մեր պատմության, մշակութային և քաղաքակրթական նվաճումներին՝ հեշտությամբ կարողանա դրանք կապել ներկային և ճանապարհի հարթել աշխատանքի, նվիրումի ու գոհաբերության:

Սոսկ դասագրքի նյութով չբավարարվող հմուտ մանկավարժն ինքն էլ հաճախ էր դուրս գալիս դասագրքի նեղ սահմաններից ու աշակերտներին մղում հետազոտելու ու ստեղծագործելու: «Աշակերտին առջեւ կը բանար մտածողութեան եւ վերլուծումի լայն հորիզոններ: Դէմքերը, դէպքերը ու գաղափարները միշտ կը փորձէր առնչել այսօրուան կեանքին... Դասարանին մէջ Գարեգին Վեհափառը իր տինամիք ներկայութեամբ ու գրաւիչ դասաւանդութեամբ սիրելի էր բոլոր աշակերտներուն համար: Միայն դասաւանդող ու դասախօսող ուսուցիչ չէր Վեհափառը, այլ նաեւ ու մանաւանդ հետեւող, հետապնդող ու պահանջող: Դասարան մուտք կը գործէր միշտ թելին տակ գիրքերով եւ ամպիոն կը բարձրանար լեցուն, յստակ ու պայծառ մտքով» [2, էջ 134-135]:

Ուսուցչի մասնագիտության մէջ Վեհափառը կարևորում էր առաջնահերթը, կարևորը երկրորդականից գատորոշելու կարողությունը: Ըստ նրա. «Հարկ է կարողանալ ընդհանուրը տարբերել մասնավորից: Այս սկզբունքով եմ կողմնորոշվել շատ վճիռներ ընդունելիս: Արժեքների սանդղակում գատորոշելու զգացողություն է անհրաժեշտ ունենալ: Նա, ով որոշում է կայացնում, պետք է կարողանա լավ տեսնել ամբողջը և ընտրել այն, ինչը կարևոր է» [4, էջ 25]:

Սովորողի համար, ըստ բազմափորձ մանկավարժ-կաթողիկոսի, չափազանց ուսուցողական և դաստիարակչական նշանակություն ունի ուսուցչի օրինակելի կերպարը:

Ինչպես իրավացիորեն նշել է պրոֆեսոր Ն. Հարությունյանը. «Վեհափառ հայրապետը մասնագիտականից առավել մեծ տեղ է տալիս ուսուցչի անձնային որակներին և միանգամայն իրավացիորեն գտնում է, որ ուսուցչի համար ամենակարևորը նվիրումն է գործին, որն իր մեջ ներառում է հետևյալ բաղադրատարրերը. 1. ապրում, 2. նախանձախնդրություն, 3. ազգային շահի գիտակցում» [6, էջ 85]:

Իր աշակերտներից շատերը գուցե և չդառնային հոգևորականներ, եթե նրանց ուսուցիչն ու ուղենիշը չլինեք Գարեգին մանկավարժ-կաթողիկոսը:

Խոսելով ուսուցչի անձնային որակների մասին՝ Վեհափառ հայրապետը չէր կարող չանդրադառնալ նաև ուսուցչի հեղինակությանը (լիդերության մասին է խոսքը), այն հեղինակության, որը մարդու անձից է ճառագայթում: Այդ հեղինակությունը մարդը ձեռք է բերում իր ծառայությամբ: Ճշմարտության վկայությունից ու որակյալ ծառայությունից ձևավորված հեղինակությունն է, որ ընդունվում է սիրով և իր ետևից կարող է տանել իր համակիրներին, այս դեպքում՝ սաներին [4, էջ 159]:

Մանկավարժ-կաթողիկոսն իր պատկերացումն ուներ աշխատանքի ու աշխատասիրության մասին: Ըստ նրա՝ «աշխատանքը սրբության ճամփան է, գործունեությունը՝ մարդու ճշմարիտ ինքնարտահայտությունը, իսկ անգործությունը, ծուլությունն ու դատարկապորտությունը ժխտումն են մարդու իսկության և կոչումի» [9, էջ 113]:

Աշխատասիրությունը համարելով ուսուցչի կարևորագույն բնութագրիչներից մեկը՝ նա հաճախ է ցավով խոսել մեր ժողովրդին պակասող աշխատանքային էթիկայի մասին: Բերելով բազում ուրիշ ազգերի ու ժողովուրդների օրինակներ, որոնք նվազ օժտված էին տոհմային առաքինություններով, սակայն կազմակերպված, համակարգված և լարված ու որակյալ աշխատանքի ավանդույթ ձևավորելով՝ գերակշիռ դեր են զբաղեցրել ներկա աշխարհում: Իր առաջնային պարտականություններից մեկը Գարեգին մանկավարժ-կաթողիկոսը համարում էր իրեն վստահված աշակերտներին այդ «բնավորությամբ կրթելը» [9, էջ 113]:

Խոսելով երեխայի ներաշխարհի, նրան հետաքրքրող երևույթների, մանկավարժությունից պահանջվող խնդիրների, ինչպես նաև աճող սերնդի հոգևոր ու կրոնական դաստիարակության կարևորության մասին՝ Նորին Սրբությունը նշում է, որ մանկանը կրթելու ամենակարևոր գործոնը սերն է և սեփական անձը որպես դասագիրք ունենալը: Իր հոգում սեր չունեցող ուսուցիչը երբեք չի կարող լավ մանկավարժ լինել և ըստ այդմ էլ անկարող է հասարակության համար պիտանի մարդ դաստիարակել: Նա շեշտում է, որ մանկավարժությունը երբեք չի կարելի ուսուցանել: Վերջինս նման է Աստծուց տրված շնորհին: Ամեն մի ուսուցիչ, որ հանձն է առնում կրոն դասավանդել, պետք է այն համեմի կյան-

քով: Ցանկացած մի խոսք կամ արտահայտություն, որ վերցվում է Աստվածաշունչ մատյանից, նախևառաջ պետք է երեխան հասկանա կյանքում եղող որևէ միջադեպի զուգակցումով: Այլապես դրանք զուտ գաղափարներ կմնան երեխայի համար, որոնք նա պարտավորված պիտի լինի գոց հիշել [10, էջ 102]:

Վեհափառ Հայրապետն իր աշխատություններում անդրադառնում է նաև ուսուցչի բարոյական կերպարի աղավաղման հարցին: «Հայ ուսուցիչն այսօր դարձել է արհեստաւոր: Կը սպասէ զանգակին, որ հնչէ, որպէսզի երթայ ուսուցչարան եւ խօսի, թէ այդ օրը ինչ նորույթ կայ շուկայի մէջ: Դասարանէն դուրս ուսուցչութիւնը մեծաւ մասամբ իր հարագատ կոչումով չապրուիր մեր կեանքին մէջ: Այսօր մենք փայլ կը փնտրենք. լոյսը մորցած ենք, շպարը կը փնտրենք. ներքին գեղեցկութիւնը մորցած ենք, կեղեւը աւելի կը խօսի, քան աւիշը, երեւնալը աւելի կ'արժէ, քան ըլլալը» [1, էջ 254]:

Պրոֆեսոր Ն. Հարությունյանը փաստում է, թէ այսօր լուրջ ու մտահոգիչ հանգամանք է մեր հասարակության ու ժողովրդի համար մեր մատաղ սերնդի վաղվա օրը ճիշտ կերտելու սուրբ գործը, որի հանդեպ ցանկացած թերացում ու ոտնձգություն անթույլատրելի են և դատապարտելի [6, էջ 86]:

Ամփոփելով կարող ենք փաստել, որ Գարեգին Վեհափառը կարևորում էր ուսուցիչ-աշակերտ հարաբերության փոխգործակցային բնույթը, որտեղ աշակերտը դառնում է ակտիվ մասնակից՝ իր մտածումներով, հարցումներով, փորձով: Նա դեմ էր դասավանդման ավանդական մեթոդներին: Նրա համոզմամբ ուսուցումը հնարավոր է միայն սիրով և աշակերտի ներաշխարհը զգալու ունակությամբ:

Գարեգին Ա-ն ուսուցչին համարում էր ոչ միայն գիտելիք տվող, այլև կենդանի օրինակ:

Լինելով օրինակելի և նորարար ուսուցչի առինքնող տիպար՝ Գարեգին Վեհափառը հստակ ուղենիշներ է դնում՝ ինչպիսին պիտի լինի իրական մանկավարժն ու ուսուցիչը՝ հիմքում դնելով անձնանվիրումի և ինքնազարգացման հիմնաքարերը: Նրա համար օրինակելի ուսուցիչը մարդասիրական բարձր հատկանիշներով օժտված, բարոյական արժեհամակարգի կրող, հետազոտող, ինքնակրթվող և ինքնակատարելագործվող, աշխատասեր ու ընթերցասեր անձն է՝ բազմակողմանիորեն զարգացած ու մասնագիտական հարուստ պաշառով զինված:

Նա՝ որպես ուսուցչի օրինակելի կերպար, ուղենիշ է բոլոր նրանց համար, ովքեր դասարանից ու դասագրքից այն կողմ ուսուցչությունն ուզում են վերածել նվիրական կոչումի և կյանքի մնայուն արժեքի: Չենթարկվելով ժամանակի ու տարածության օրինաչափություններին՝ Գարեգին Առաջին Վեհափառը հավերժ կմնա հայ մանկավարժության պատմության էջերում որպես բոլոր ժամանակների փայլող աստղերից մեկը:

PEDAGOGUE-CATHOLICOS KAREKIN I'S APPROACHES AND VIEWS ON THE TEACHER'S VOCATION AND MISSION

Baghdasaryan Victoria
Ph.D. student,
Yerevan State University,
Republic of Armenia,
victorya.baghdasaryan@ysu.am

Summary

The role and significance of the teacher in organizing the educational process have been indisputable, and this remains relevant today. In light of dynamic societal changes, there is a growing need to reconsider and reshape the image of the teacher—developing professionals endowed with high personal and professional qualities. No educational technology can support a teacher in effectively fulfilling their professional duties if the teacher is not personally and professionally prepared.

It is no coincidence that in all historical periods, the figure and profession of the teacher have been highly valued. Today, in the era of emerging technologies and artificial intelligence, the teacher's role is even more vital—as a moral guide, a carrier and transmitter of values, a researcher, and an innovator capable of responding to the challenges of the 21st century.

A striking embodiment of an inspiring educator and innovative researcher is His Holiness Karekin I, Catholicos of All Armenians, who remained true to the values he instilled in his students throughout his prolific pedagogical career. Dedicating the greater part of his rich and meaningful life to the grateful and selfless mission of a pedagogue and mentor, the Supreme Patriarch defined the essence of a true educator and teacher, grounding it in the fundamental components of self-development and devotion.

Keywords: *education, upbringing, innovative teacher, researcher-pedagogue, personal qualities of the teacher, professional competencies.*

ПОДХОДЫ И ВЗГЛЯДЫ ПЕДАГОГА-ПАТРИАРХА КАТОЛИКОСА ВСЕХ АРМЯН ГАРЕГИНА I ПО ВОПРОСУ МИССИИ И ПРИЗВАНИЯ УЧИТЕЛЯ

Багдасарян Виктория
Соискатель,
Ереванский государственный университет,
Республика Армения,
victorya.baghdasaryan@ysu.am

Аннотация

На протяжении веков важная роль и высокое назначение учителя в организации педагогического процесса были неоспоримым фактом, и сегодня это не утратило своей актуальности. В условиях стремительных общественных изменений существует необходимость в переосмыслении и совершенствовании образа современного учителя, который должен обладать высокими личностными и профессиональными качествами. Ни одна педагогическая технология не может быть эффективной, если сам учитель не готов к своей профессиональной деятельности, как в личностном, так и в профессиональном плане.

Неслучайно во все времена большое значение придавалось личности учителя, его моральному облику и профессиональной подготовке. В условиях развития современных технологий и искусственного интеллекта особенно важна роль учителя как носителя и передатчика нравственных ценностей, исследователя и новатора, способного противостоять вызовам XXI в.

Яркий пример новаторского и самобытного образа, вдохновляющего своих последователей учителя и исследователя-педагога, – Католикос Всех Армян Гарегин I, который на протяжении всей своей педагогической деятельности оставался верен идеалам, которым он сам следовал и прививал новым поколениям своих учеников. Посвятив большую часть

своей насыщенной событиями и делами жизни благодарной и самоотверженной миссии педагога-наставника, Святейший Патриарх всей своей деятельностью показал, каким должен быть истинный педагог и учитель, положив в основу важнейшие компоненты самосовершенствования и самоотверженности.

Ключевые слова: образование, воспитание, новатор-учитель, исследователь-педагог, личностные качества учителя, профессиональные компетенции.

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Garegin A. Kathoghikos, «Khorhe yev mtir...», S. Ejmiatcin, 1995 th., 287 ej:
2. Garegin I: Havatqi yntcan, khmb. Iris Papazyani, Kanada, 2009 th., 320 ej:
3. Garegin A. Kathoghikos Amenayn Hayots, Keanqy i haghorduthean ynd Astutcoy, Křonakan, Astuatcabanakan Yev Hayagitakan erker, London, 2015 th., 500 ej:
4. Garegin A. Amenayn Hayots Kathoghikos, Zrucner Jovanni Guaytayi het, (erkrord hratarakuthyun), S. Ejmiatcin, 2001 th., 291 ej:
5. Garegin A. Kathoghikos Amenayn Hayots, Dzernark hovuakan astuatcabanuthyan, Mayr Athor Surb Ejmiatcin, 1996 th., 176 ej:
6. Harutyunyan N., Bisharyan H., «Hay mankavarzh kathoghikosner», Yerevan, 2012 th., 104 ej:
7. Vardan Devrikyan, Vehapar Hayrapeti gahakaluthyan mek tarin, «Ejmiatcin» amsagir, S. Ejmiatcin, 1996 th., D:
8. Ananyan G., Gitnakann u mankavarzhy, «Ejmiatcin» amsagir, 1995 th.:
9. Nshanavor tchemaranakanner, prak 1, Ejmiatcin: Mayr Athor Surb Ejmiatcin, 2005 th., 467 ej:
10. Vardanyan M., Kronits usucichneri patrastman nor dasyntaci bacumy Araratyan Hayrapetakan temum, «Ejmiatcin» amsagir, S. Ejmiatcin, 1995 th., Zh–ZhA–ZhB:

Получено: 13.05.2025

Received: 13.05.2025

Рассмотрено: 14.05.2025

Reviewed: 14.05.2025

Принято: 25.05.2025

Accepted: 25.05.2025

© The Author(s) 2025

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License